

OOSTVLAAMSCH

Mededelingen van de Bond
der Oostvlaamse Folkloristen en van de
Dienst voor Folkloristische Opzoekingen

Z A N N E E N

37^e Jaargang
Nr. 1 - 1962
Jan. - Febr.

DRUK. V/H AD. HOSTE, N. V
GENT

UITGAVEN VAN DE BOND

Zijn te verkrijgen op het Sekretariaat, Oscar De Gruyterstraat, 36, Gent :

1. **Oostvlaamsche Zanten**, 11^e, 15^e, 20^e jg. (Jaarboek), 21^e, 22^e, 23^e, 24^e, 25^e, 26^e, 27^e, 28^e, 29^e, 30^e, 31^e, 33^e, 34^e, 35^e en 36^e jg. tegen 100 F. Van de andere jgg. zijn nog enkele losse nummers te verkrijgen tegen 20 F per nummer.
2. **Herdenkingsalbum Alf. De Cock**. (Uitverkocht).
3. **Het Stroodekkersbedrijf**, door Cl. Trefois (Uitverkocht).
4. **Geïllustreerd Feestnummer** (lustrumnr). Prijs : 10 F.
5. **Lodewijk De Vriese, Bio- en Bibliographische studie**. (Uitverkocht).
6. **Kinderspelen en Liedjes uit het Land van Dendermonde**, door Mevrouw L. Bataille-Hiel. Prijs : 50 F gewone uitgave.
7. **De Plattegrondsvormen van z.g. « Frankische » Boerderijtypen en hun geografische Verspreiding in ons Land**, door Cl. Trefois. (Uitverkocht).
8. **Register op Celis Gabr. : Volkskundige Kalender voor het Vlaamsche Land**, door Prof. F. M. Olbrechts. Prijs : 12 F.
9. **De Draak van het Belfort van Gent in de Folklore**, door Cl. Trefois. (Uitverkocht).
10. **De Tinnepotgieterij te Gent**, door Julien Boes. (Uitverkocht).
11. **2^e Lustrumnummer 1930-1935**. Prijs : 36 F.
12. **Dit is die Excellente Kronyke van de Brahmisten**, (over het Teerlingspel), door Emile Andelhof. Prijs : 14 F.
13. **De Groei en de Bloei van de Arteveldefiguur in de Vlaamsche Volksziel**, door Advokaat Jos. Vermeulen. (Uitverkocht).
14. **Galerij van Gentsche Typen**, door Emile Andelhof. (Uitverkocht).
15. **De Magie van het Poppenspel**, door F. Van Es, en anderen. (Uitverkocht).
16. **Waasch Sagenboek**, door F. Van Es. Prijs : 70 F (65 F voor de leden).
17. **Jaarboek 1945 van de Bond der Oostvlaamsche Folkloristen**. Prijs : 100 F.
18. **Het Curieus en Vermakelijk Namenboek**, door Em. Andelhof. Prijs : 12,50 F.
19. **Folklore en Onderwijs**, door Lod. Hoste. Prijs : 7,50 F.
20. **August Hendrickx, Vlaams Toneelschrijver herdacht met Bloemlezing uit zijn werken**, door Fr. De Coster. Prijs : 15 F.
21. **Pastoor Constant Duvallers, Folklorist en folkloristische Figuur**, door F. Van Es. Prijs : 15 F.
22. **De Wetterse Reuzen**, door Marcel Daem. Prijs : 15 F. (Uitverkocht).
23. **Sagen uit Noord-Oostvlaanderen**, door Dr G. De Meyer. Prijs : 15 F.
24. **Een Teerlingspel in Gent**, door Lod. Lievevrouw-Coopman. Prijs : 25 F (15 F voor de leden).
25. **Inhoudstafel op Oostvlaamsche Zanten** (Jg. I-Jg. XXV), door F. Van Es. Prijs : 30 F Idem II (Jg. XXVI-Jg. XXXV), door F. Van Es. Prijs : 25 Fr.
26. **Spelen mijner Jeugd**, door L. Lievevrouw. Prijs : 50 F.
27. **De Levende Folklore van het Gewest BALEGEM**, door M. Broeckhove. Prijs : 40 F.
28. **Weerkundige Volkskalender voor het Vlaamse Land**, door M. Broeckhove. Prijs : 180 F (140 F voor de leden).
29. **Devotie tot de Heilige Donatus**, door M. Broeckhove. Prijs : 80 F.
30. **Doods-, Begrafenis- en Rouwgebruiken in het Arrondissement Dendermonde**, door J. Pieters. Prijs : 75 F. (55 F. voor de leden).
31. **Het Volksleven te Wieze. 1900-1950**, door J. Van Haver. Prijs : 80 F. (60 F. voor de leden).

Het bedrag der bestelling is vooraf te storten op postrekening Nr 969.46, Bond Oostvl. Folkloristen, Gent.

Lidmaatschap Bond Oostvl. Folkloristen. Jaarlijkse bijdrage : 100 F.
Ereleden : 250 F. Buitenland : 125 F.

OOSTVLAAMSCHE ZANTEN

MEDEDELINGEN VAN DE BOND DER OOSTVLAAMSE
FOLKLORISTEN EN VAN DE DIENST VOOR
FOLKLORISTISCHE OPZOEKINGEN

Vereniging zonder winstbeïag

Sekretariaat van de Bond :
M. Broeckhove,
Oscar De Gruyterstraat, 36, Gent
Alle stortingen op postrekening :
969.46, Bond Oostvl. Folkloristen,
Gent.

Redaktie van Oostvl. Zanten :
J. BOES
Abrahamstraat, 13, Gent.
M. DAEM &
R. VAN DER LINDEN

Van 't Oude Soete

I. — GESCHIEDENIS DER GEBAKVORMEN⁽¹⁾

De Oudheid. Gebak en gebakvormen bij de Egyptenaren, de Grieken en de Romeinen.

Iedere viering van een heuglijk feit bood onze voorvaderen de gelegenheid tot het inrichten van smulpartijen.

Of het nu een huiselijk-, volks- of kerkelijk feest betrof, steeds was er de drang tot overdadig eten en drinken. Zelfs op een begrafenissen gold dit als een vaste regel. Wat de overlevenden overvloedig genoten kwam de dode ten goede⁽²⁾.

Daarom ook trachtte men, tijdens die dagen, de karige kost te vervangen door verfijnde gerechten. Daar in de oudheid suiker ongekend was, werden de meelspijzen, d.w.z. brood en koeken, enkel bij middel van gedroogde vruchten en honing gezoet.

Langzamerhand schonk men, bij deze verschillende gelegenheden, aan die feestbroden of -koeken een bepaalde vorm, die meestal met de hand gemaakt werd. Vele van deze koeken hebben de vorm, soms lichtjes gewijzigd, in de loop der jaren behouden en worden thans nog, net als vroeger, met de hand vervaardigd.

(1) De meeste geschiedkundige feiten werden geput uit het boek van Hanna Kronberger-Frentzen: « Die alte Kunst der Süßen Sachen », Hamburg 1959.

(2) H. J. NANNINGS: « Brood en Gebakvormen, enz. », blz. 54 « Plenus inde recreantur mortui ».

Andere soorten behielden in grote trekken hun oorspronkelijk uitzicht, doch werden veel mooier door het gebruik van modellen, waarmee men de koek vormde ofwel beprintte.

Gebakvormen vindt men in terra-cotta, gewoon of vergeleisd aardewerk, steen, hout, koper, tin en vertind blik. De oudste modellen zijn de Romeinse koekvormen in terra-cotta, die enigszins onder Egyptische of Griekse invloed staan. Met de Griekse kultuur was ook het gebruik van zoet gebak naar Rome overgebracht.

Omstreeks 170 voor K. gaf dit aanleiding tot het oprichten van de eerste koekbakkerijen en koekwinkels, zodat men ze tijdens het keizerrijk reeds in alle straten aantreffen kon.

Hoewel men geen Egyptische vormen teruggevonden heeft, mag men toch aannemen dat de terra-cottavormen hun oorsprong kenden in het oude Egypte. De kunst om het deeg in figuren te kneden en nadien te bakken, alsook de middelen om deze zoeter te maken, werden door de Grieken aan een oudere kultuur ontleend.

Egypte kende reeds vóór 3.000 jaar de gist. Men bakte koeken van deeg, waarbij men honing en gedroogde vruchten voegde.

Dit deeg werd gebruikt bij het vormen van de schijnoffers, want het vervangen van mensen en dieren door hun afbeeldingen was sinds lang in het oude Egypte in zwang. De grondstoffen, zoals hout, steen, enz. die men eerst voor deze schijnoffers gebruikte, werden verdrongen door het deeg, dat hiervoor, wegens zijn kneedbaarheid, uitstekend geschikt was.

Herodotus berichtte dat de oude Egyptenaren in plaats van echte zwijnen te offeren daarvoor met deeg gevormde afbeeldingen gebruikten.

Dit werd spoedig een algemeen gebruik, voor dit doel zeer geschikt. Een groot aantal koeken van allerlei vormen, die als dodengaven mee in de graven waren gelegd, werden ongeschonden teruggevonden, in graven uit de XVIIIe dynastie, in het Asasidal, door een expeditie van het Metropolitan Museum (1935-1936). Ofschoon deze koeken meer dan 3.000 jaar oud waren, kon men nog vaststellen dat ze uit gerezen deeg waren gemaakt, terwijl men bij sommige ook kon waarnemen dat de Egyptenaren er vruchten hadden aan toegevoegd, voornamelijk rozijnen. Bovendien waren er koeken bij waarvan een deel van de oppervlakte versierd was door middel van puntornamenten.

Op een muurschildering van een grafkelder ziet men bakkers vóór Ramses III uit de XXe dynastie (rond 1180 voor K.) het deeg verwerken tot allerlei vormen.

Wat de honing betref, deze werd niet alleen als voedsel, maar ook als helend middel gebruikt en zeer geschikt bevonden voor het bereiden van offerkoeken. Daarbij speelde het feit, dat men het meel en de honing als milde gaven aan goden beschouwde, een zeer grote rol.

Er bestonden verscheidene offers : dank-, brand-, boet- en toonoffers. Zo ook ging het met de deegoffers. De broden of koeken werden niet verbrand maar enkel aan de godheid getoond en geofferd. Deze noemde men «toonbroden». Ook in de Bijbel na de uittocht uit Egypte spreekt men van zulke toonbroden⁽³⁾.

Bij de Israëlieten was het enkel aan de Leviëten toegelaten deze broden, welke door hun offering een zekere wijding bekwamen, te nuttigen⁽⁴⁾ en dan enkel in de tempel of de heilige tent⁽⁵⁾.

Bij de Egyptenaren nam de offeraar dit brood soms terug mee naar huis en hierdoor kreeg het magische krachten toegewezen. Wie er van at voelde zich gesterkt in de strijd tegen vijandelijke of bovennatuurlijke elementen⁽⁶⁾.

Om vrienden en kennissen van deze kracht te laten genieten, ontstond het gebruik elkaar op hoogtijdagen zulk een brood of koek ten geschenke te geven.

Zoals we reeds hoger hebben geschreven, namen de Grieken vele gebruiken over van de Egyptenaren, o.a. het zoeten van het deeg en het vormen van koeken. Zo vermeldt Theokritos (300 voor K.) in zijn 15^e Idylle, dat de vrouwen vormen gebruikten voor het bereiden van honingkoeken, die aan Adonis geofferd werden. Dit is wel de oudstgekende vermelding van honingkoek gevormd door middel van modellen.

Van uit Griekenland werd het gebruik van koekvormen overgebracht naar Italië, waar het weldra tot volle bloei kwam. Van daar verspreidde het zich onder de Romeinen, en veroverde zo de gebieden die ze beheersten.

Van deze vormen zou er geen enkele in onze streken teruggevonden zijn. Nochtans werd ik onlangs — bij een bezoek aan het Bijlokemuseum te Gent — verrast door de vaststelling in een toonkas aldaar een kleine Romeinse terra-cotta te zien. Deze wordt aangeduid als vorm voor versieringsmotief, doch schijnt het naar mijn oordeel een gebakvorm geweest te zijn.

(3) Zie Exodus 25 vers 30, Exodus 39 vers 36, Exodus 40 vers 23.

(4) Leviticus 7 vers 9.

(5) Leviticus 6 vers 16.

(6) Evenals men o.a. het brood van St-Niklaas van Tolentyn aanwendt tegen allerlei kwalen van mens en dier.

Onder de Romeinse vormen bestonden er tweedelige modellen, waartussen het deeg gedrukt werd. Bij Ostia heeft men ongeveer 400 van deze modellen opgegraven, allen met de voorstelling van teater- of arenascènes. Het is opvallend, dat de deeginhoud van deze 400 vormen hetzelfde gewicht bedraagt, nl. één Romeins pond. Deze gebakken werden niet als offerkoeken gebruikt, maar wel als koeken die de rijken, tijdens de spelen, aan hun medeburgers tezamen met een 1/4 l honingwijn lieten uitreiken, aldus kan het als feestgebak beschouwd worden.

Men heeft vormen opgegraven met mytologische, exotische en sportvoorstellingen; met bloemenstukken, alsook met keizerportretten, zoals deze met de afbeeldingen van Antonius en Hadriaan.

Om de koeken te versieren werden ze, vóór het bakken met deze koekstempels beprint. Men liet daarna het gevormde deeg overnachten waardoor de versierde oppervlakte verhardde, zodat ze bij het bakken niet meer vervormde en tot in de kleinste details de getrouwe weergave bleef van de vormvoorstelling.

Laat-Romeinse terra-cottavormen, waarvan verscheidene een Egyptische invloed vertonen, werden in Alexandrië teruggevonden, door de expeditie van Ernest von Sieglin (1898-1902). Het zijn bijna alle ronde vormen met een doorsnede van 3 tot 15 cm en met voorstellingen van vrouwenkoppen, bloemen en dieren. Een dezer vormen wijst op hun bestemming, nl. een brandstapel met bloemen en amforen. Onder deze vormen bevindt zich een kleine buste, die volledig de Byzantijnse stijl vertoont.

Er bestonden ook diepere vormen die samen met het deeg in de bakoven werden geschoven. Voor grote koeken had men gedreven bronzen vormen die veel gelijkenis vertonen met de 16^e eeuwse gebruikelijke vormen.

De gebakvormen in West-Europa.

D e s t e n e n e n t e r r a - c o t t a v o r m e n

Tussen de Romeinse en de oudst-ontdekte vormen in de West-europese landen ligt een leemte van meer dan tien eeuwen. In Duitsland heeft men de oudst gekende koekvormen teruggevonden daterend uit het einde van de 14^e eeuw of uit het begin van de 15^e eeuw. Het zijn grote negatieve vormen van 7 tot 12 cm in steen gekapt of uit terra-cotta gebakken. Zij hebben bijna allen hun bakermat in de Midden-Rijnstreek, daar heeft men de meeste teruggevonden. De vormen in terra-cotta werden met metalen matrijzen

gemaakt en ze zijn, zoals de Romeinse vormen, gewoonlijk rond. Deze matrijzen zijn door de hand van ervaren snijders en muntmeesters gemaakt. Men treft vormen aan die een ruit of vierkant zijn, anderen zijn opgevat als een teerling, waarvan de zes zijden versierd zijn met insnijdingen. Al deze vormen noemde men « Kuchelsteinen ». Van deze laatste stenen vormen berust een teerlingvorm te Frankfurt a. Main, in het « Historisches Museum », onder de naam : « Steinmodel Glauburg-Ergersheim ». Op de zes zijden bemerkt men : 1. Johannes de Doper, gekleed in een haren kleed, een lam dragend met het inschrift : « Ecce Agnus Dei », h. 7,4 cm bij 6,6 cm br.; 2° De H. Michaël met de zielenweegschaal, monsters bestrijdend, h. 7,5 cm bij br. 6,9 cm; 3° Het wapen van de familie Ergersheim, h. 7,6 cm bij br. 6,5 cm; 4° Het wapen van de familie Glaluburg, h. 7,6 cm bij br. 6,5 cm; 5° De kruisiging met Maria, Johannes en krijgslieden, h. 7,4 cm bij br. 7,8 cm; 6° Een wandelend liefdespaar met inschriften : « gar selig Frauwe dogenlich truwe ist wyslich » « ich jagen ... wo sal ich. » h. 7,4 cm bij br. 7,6 cm.

Er berusten daar nog twee andere stenen met het inschrift van een meestermerk⁽⁷⁾, uit het begin der 16^e eeuw, en een terra-cottavorm uit de 15^e eeuw. In het « Museum für angewandte Kunst » te Wenen, berust een ruitvormige steen, van terra-cotta en pek, uit de 15^e eeuw. De zes vlakken stellen het Kristuskind voor met een aardbol; een monnik met een rozenkrans; vrouw Minne met inschrift : « nym vor gut » (in spiegelschrift); Kristus geknield op de Olijfberg; de H. Georgius met de draak en verder een naakte musicerende nar. De afmetingen van ieder vlak bedragen 11,2 cm h. bij 6,7 cm br. Verder berusten daar zes terra-cottavormen en een vierkantige steen uit de 16e eeuw.

Terra-cottavormen uit de 15e eeuw berusten te Berlijn, Mainz en Wiesbaden.⁽⁸⁾ Ook Nürnberg⁽⁹⁾ bezit twee terra-cottavormen, één uit de 16e en één uit de 17e eeuw. Te Zürich⁽¹⁰⁾ bevindt zich een zeer mooie terra-cottavorm uit de 15e eeuw, van 14,6 cm doorsnede. De tekst, op deze vorm staat volledig in spiegelschrift.

Op Burg Kreuzenstein in Neder-Oostenrijk bevindt zich een steen, van Italiaanse oorsprong, uit de 15e eeuw, van 79 cm h. bij 49 cm br., waarop zich 160 schildjes bevinden van verschillende

(7) Het meestermerk van Hartmann Kistener, muntmeester te Frankfurt a. Main.

(8) Te Berlijn, zeven vormen in het « Berliner Staatl. Museum »; te Mainz, drie in het « Altertumsmuseum »; te Wiesbaden, één in het « Städtisches Museum ».

(9) In het « Germanisches National Museum ».

(10) In het « Schweizerisches Landesmuseum ».

afmetingen. Ze zijn versierd met dier- (meestal vogels), bloemen- en siermotieven. De buitenste rand van de kleinste schildjes, 12 op 12 gerangschikt, vermeldt de tekst, een letter per schildje en gaande van rechts naar links, in spiegelschrift : « Ave Maria gratia plena : Dominus tecum : benedicta tu in mulieribus ».

De inschriften die men op deze vormen aantreft staan gewoonlijk in spiegelschrift en vandaar dus de oorsprong van de koeknaam « spekuloos », van het Latijn « speculum » = spiegel.⁽¹¹⁾

D e h o u t e n v o r m e n

Terzelfdertijd als de « Kuchelsteinen » ziet men de houten vormen verschijnen. Vanaf de 16^e eeuw heeft men er gevonden in Duitsland, Frankrijk, Oostenrijk, Nederland, België en bijzonder in Zwitserland. Dit land, waar het houtsnijden een ware volkskunst was en nog is, bleef door zijn isolatie langer getrouw aan traditie. Daar heeft men de meeste houten vormen teruggevonden met de initialen of met een huismerk der snijders, ook zijn er waarop een jaartal vermeld staat. Het komt zelden voor, dat er een vorm aangetroffen wordt met een volledige naamtekening en wanneer zulks voorkomt is men nog niet zeker of het de naam is van de snijder of de naam van een voormalige bezitter.

De ouderdom bepalen van een koekplank, als ze geen jaartal vermeldt, kan niet met zekerheid geschieden. Wel heeft men een zeker criterium, dank zij de voorstelling, (de kledij bijv.), maar men mag hierbij niet uit het oog verliezen dat vele houtsnijders, op eigen initiatief of op aanvraag van bakkers, mooie modellen kopieerden. Ook de houtsoort en de zorg aan het snijden besteed speelt hierin een rol. Hout is geen duurzaam materiaal en weinig zeer oude vormen, ter vergelijking en als studievoorwerp, zijn bewaard gebleven. De eerste houten modellen hadden — evenals deze in terra-cotta — meestal een ronde vorm en vertoonden gewoonlijk een bladerkrans als afscheiding. Het oudst-gekend exemplaar dagtekent vermoedelijk van het einde der 14^e eeuw. Het stelt het Lam Gods voor en stamt uit het Vrouwenklooster Wil, kanton St. Gallen (Zw.). Het berust thans te Zürich⁽¹²⁾. Het Lam houdt in de linkervoorpoot een staf, die eindigt als een kruis. Onder dit kruis hangt een wimpel. Boven het kruis zit een pelikaan, die met

(11) Lat. « speculum » d.w.z. spiegel, in 't meervoud : « specula ».

(12) In het « Schweizerisches Landesmuseum ».

de snavel zijn borst opent. Men bemerkt nog de zon, sterren, een kelk en een vat met draagoor. Mogelijk is de snijder geïnspireerd door het voorbeeld waarin het bloed van het lam, van uit een wonde in de borst in een kelk spuit. Hier wordt wel een kelk afgebeeld doch de bloedstraal ontbreekt en zijn bedoeling wordt hier, naar mij dunkt, symbolisch voorgesteld door de pelikaan. De vorm heeft als afscheiding een bladerkrans.

Er berusten gedateerde stenen en houten vormen te Frankfurt a. M., Wenen, St. Gallen, Nürnberg, Karlsruhe, Parijs, enz.⁽¹³⁾

De oudste gedateerde houten vorm, mij bekend, berust in het « Historisches Museum » van St. Gallen. Hij heeft 18 cm doorsnede en stelt het dubbelwapen der familiën Wegelin-Zollikofer van Altenklingen voor. De datum 15—15 is gescheiden door de arend en de lelie, die zich op de twee wapenhelmen bevinden. Van boven daalt nog een ornamentale versiering tot tussen deze twee helmversieringen. Dit alles in een dubbele cirkel, die nog omvat wordt door een bladerenrand. De datum staat in spiegel-schrift.

Er bevinden zich, in het zelfde museum, nog drie mooie vormen uit de 17e eeuw, waarvan een met het jaartal 1689. Een dezer drie vormen is een prachtstuk. Het middenveld is een groot medaljon omgeven door zes kleinere medaljons die, als een halsketen, aan elkaar verbonden zijn door kartoezen, en elk een ander dier voorstellend. Dit alles wordt omgeven door een jachtscène, omringd door een bladerenrand. Het middelste medaljon stelt de geboorte in de stal van Bethlehem voor, terwijl een herder met een schaapje over de schouders, zijn hulde brengt. De vijf kleinere medaljons stellen voor : Adam en Eva onder de boom; de uitdrijving uit het Paradijs; Judith met het hoofd van Holofernes; de vlucht naar

(13) Te **Frankfort a. Main**, in het « Historisches Museum » berusten er twee stenen met het meestermerk van Hartmann Kistener : een kluzenaar met een jonkvrouw, datum 1523; een badscène, datum 1530;

te **Wenen**, in het « Museum für angewandte Kunst » : een steen met een huwelijkswapen, datum 1537 en een houten vorm, met op elke zijde een buste met een randschrift, datum 1533;

te **St. Gallen**, « Historisches Museum » zijn er twee houten vormen : een dubbelwapen, datum 1515 en een statige ruiter met een meestermerk, datum 1689;

te **Nürnberg** : « Germanisches National Museum » een houten vorm, voorstellende een rijksadelaar omgeven door veertien wapenschilden, data 1650;

te **Karlsruhe** : « Badisches Landesmuseum » een galakoets get. W.S.F.—T.M. houten vorm met datum 1668.

te **Parijs** : « Cluny-museum, vier houten vormen : 1573, met ronde en andere matrijzen besneden; 1604, een persoon in klederdracht Hendrik IV; 1687 en 1693 twee ruiters.

Voor meer beschrijving verwijzen we naar « De bewaarde gebakvormen in de musea », blz. 18.

Egypte en het offer van Abraham; het zesde en onderste is het wapenschild van St. Gallen, een beer. Deze vorm heeft een doorsnede van 44 cm.

In het « Museum für angewandte Kunst » te Wenen bevindt zich een dubbele koekvorm, in hout, van de familie Pirkheimer. Het randschrift vermeldt : « Allein Got die er und seinen Wort ». Langs de keerzijde zien we de buste van een man, als tegenhanger, met randschrift : « Nach Christus Gebur ». De doorsnede van deze vorm is 9,2 cm. In het « Badisches Landesmuseum » in Karlsruhe, vindt men een mooie voorstelling van een galakoets, waarboven het jaartal 1668 en de initialen W.S.F. ingesneden staan.

In de loop der jaren werden de vormen groter; sommige hadden zelfs de doorsnede van een halve meter, zoals het voorbeeld van St. Gallen, hoger vermeld.

De meesten dezer vormen dienden uitsluitend om de figuren in de deegmassa te drukken. Deze bewerking geschiedde, bij de grote vormen, meestal door middel van een handpers.

De vormen waren slechts oppervlakkig en ondiep gesneden of gebeiteld, maar toch gaf het geheel een indruk van diepte. Geen enkel plekje was onbewerkt en het waren echte meesterwerkjes op gebied van vlakverdeling. Meer en meer ging men de weg op om deze modellen — waar men het deeg indrukte — dieper uit te werken. Het vormen der koeken vergde door de deegsamenvestelling een zekere handigheid vanwege de bakker. In de Duitse landen bestond in de 16e eeuw voor dit ambacht een eigen gilde, genoemd « Lebzelter » (Koekmakers). De leden waren afgescheiden van de bakkers en suikerbakkers. Een bakker en een « Lebzelter » mochten niet onder één zelfde dak werken. De « Lebzeltergesell » genoot zekere voorrechten, zo mocht hij op zijn wandeltocht de hertsvanger* dragen en aan tafel de eerste plaats naast de meester bezetten. Onder deze gezellen trof men er aan die zeer bedreven waren in het snijden van de houten modellen.

De snijkunst van houten vormen bereikte in de 16^e eeuw haar hoogtepunt, samenvallend met het bloeitijdperk van de blokdruk-kunst, en behield haar bloei in de 17^e eeuw.

In de 17^e eeuw zien we in het Franse bakkersbedrijf het gebruik van palmhouten deegrollen tot stand komen, hierin waren figuren gesneden, die in de oppervlakte van de deegmassa werden gedrukt.

* Hertsvanger : lang jachtmes op de hertenjacht gebruikt.

De figuren waren van elkaar gescheiden door diepe voren die rond gans de wal liepen.⁽¹⁴⁾ Het deeg werd gescheiden op de plaats van deze inkervingen. De voorgestelde motieven werden los van elkaar gebakken. Ook in Franse musea zijn er houten en stenen gebakvormen uit de 15e en 16e eeuw bewaard gebleven.⁽¹⁵⁾

D e t i n n e n v o r m e n

In de 16e en 17e eeuw werden er ook tinnen gebakvormen vervaardigd. Hoewel ze zeer zeldzaam zijn, werden er enkele teruggevonden. Een drietal, waarvan één uit de 1e helft van de 16e eeuw en twee uit de 17e eeuw, berusten te Nürnberg, in het « Germanisches National Museum ». Hierna volgt hun beschrijving.

De eerste vorm stelt Maria voor, gezeten in een ommuurde tuin, met een eenhoorn half gelegen op haar schoot. Vóór de poort van de hof staat de engel Gabriël, die Maria begroet met de volgende woorden: «Av(e) gratia plena d(omin)us tecum». Achter de engel staan twee honden, terwijl twee andere langs de muur weghollen. In de hof prijkt een fontein met bovenaan een lam. Daarachter bemerkt men een altaar waarboven een duif het zinnebeeld van de H. Geest. Aan de linkerkant van het altaar bevindt zich een toren. Daarnaast staat God de Vader, achter de kantelen van de hofmuur. In de rechterhoek, boven de ingangspoort, bemerkt men in de verte een heuvel waarop een middeleeuwse burcht staat. Bij enkele symbolen bevinden zich banderollen met opschriften, b.v. op de muur « (H)ortus conclusus ». ⁽¹⁶⁾ De voorstelling is omlijst door een kader met parelkrans. De letters staan in spiegelschrift. De vorm heeft een doorsnede van 11,2 cm.

De tweede vorm heeft 12,5 cm doorsnede en stelt een vrouw voor in klederdracht van de 17^e eeuw, gezeten tussen twee bloemenvazen. De derde vorm is een gekroonde zeemeermin met een dubbele staart, en heeft 13,4 cm doorsnede. Deze twee laatste kunnen herkomstig zijn van dezelfde meesterhand, ze hebben nl. dezelfde omlijsting van de voorstelling en een kring van acht korrenaren gemeen.

Van het jaar 1605 was een tinnen gegoten vorm gekend met de afbeelding van de pastoor Ditterlin. Deze vorm werd jarenlang

(14) *Le Magasin Pittoresque* 44^e jrg. 1876.

(15) *Le Magasin Pittoresque* 44^e jrg. 1876.

(16) « Hortus conclusus » = ommuurde tuin of hof.

gebruikt voor honingkoeken die men aan zijn biechtkinderen ten geschenke gaf.

In de 16^e en 17^e eeuw verschijnen enkele typische vormen die men bezigde op bedevaartplaatsen om herinneringskoeken te versieren. Hiertoe behoort zeer waarschijnlijk een te Zürich⁽¹⁷⁾ bewaarde houten van de 16^e eeuw, met een doorsnede van 18 cm. Hierop ziet men de gevleugelde leeuw van St. Marcus, naar rechts gewend, terwijl rondom het middenveld, tussen twee cirkels, in spiegelschrift te lezen staat: « Sanctus Marcus ora pro nobis ». Onder de vroegere vormen zijn er waarop het volledig alfabet staat afgebeeld, met daarbij een meester en enkele leerlingen. Deze dienden uitsluitend als koeken om de verdienstelijke leerlingen te belonen en hen behulpzaam te zijn in het onthouden van de lettertekens⁽¹⁸⁾.

Voor suikerwaren gebruikte men niet alleen de vormen van de koekfiguren, maar ook lettertekens en afbeeldingen van personen en dieren.

De voor- en rugzijde waren gesneden in een zelfde vorm, zoniet waren het twee op elkander passende vormen. Van de eerste soort vormen werden de beide helften, na gestold te zijn, op elkander gekleefd. Voor de op elkander passende vormen was een opening aan de voet, waardoor de volle figuur in eenmaal kon gegoten worden. Vormen met kleine figuurtjes van 3 tot 10 cm werden eveneens voor het suikergoed gebruikt.

Op het einde der 17e eeuw kwamen er ook koekplanken in gebruik waarop de uitgesneden figuren omlijst waren met dunne, rechtstaande randen in plaatijzer. Zij waren meestal ondiep uitgesneden daar de ijzeren rand een zekere diepte gaf. Deze vormen werden vermoedelijk gebruikt om de figuren op het deeg te drukken waarbij het motief van het overtollige deeg gescheiden werd door de scherpe randen van de vorm.

Vanaf de 17e eeuw wordt honingkoek, in al zijn specialiteiten, overal in Europa en voornamelijk in onze streken gemaakt en verkocht. Men kent de Lebkuch⁽¹⁹⁾, taai-taai⁽²⁰⁾, kruidkoek, Dinantse koek, peperkoek, speculaas, enz. Marskramers trokken van streek tot streek naar de jaarmarkten en de kermissen. Vele van deze

(17) In het « Schweizerisches Landesmuseum ».

(18) H. J. Nannings « Brood en Gebakvormen », blz. 117.

(19) In de Duitse streken.

soorten koeken geraakten bekend tot ver buiten de gewesten vanwaar ze herkomstig waren. Voordien hadden de privilegiën van enkele steden en kloosters, het maken ervan in beperkte kring gehouden; maar geleidelijk aan begon men overal de bereiding na te maken. Gelijktijdig met deze soorten gebak kwam bij ons het spekulaasgebak op de voorgrond getreden. In Duitsland en aanverwante streken namen de honing- en Lebkoecken de ereplaats in. In België en Nederland werd de spekulaaskoek de koning der gelegenheidsgebakken.

De 18^e eeuw bracht een volkomen ommekeer in de motiefvoorstellingen. Het volkse onderwerp was meer in gebruik dan het godsdienstige⁽²¹⁾. De ridders kwamen nu volop ten tonele, en met hen de rijkgeklede dames, de jagers, de liefdesparen, de galakoetsen, ruiters, soldaten, schepen, molens, alle soorten van dieren, enz., enz. In enkele woorden de uitbeelding van al wat tot de geest van ons volk sprak en wat de verbeelding van de snijder trof. Eksemplaren van één meter en meer werden vervaardigd.

De koek werd soms met gekleurde suiker en, bijzonder in Nederland, met bladgoud en zilver overdadig versierd. Zo vertelt Hildebrand, in zijn « Familie Kegge »⁽²²⁾ dat de gehele vriendenkring van bakker de Groot bezig was met het vergulden der koekfiguren.

In de 18^e eeuw kende men een lichte opbloei der terra-cottavormen; half of volledig vergeleide vormen kwamen ons kunstbezit vermeerderen.

In het Friesse-museum van Nederland bevinden zich enkele vormen in glazuurd aardewerk.⁽²³⁾

Te Gent, in het Folkloremuseum bevinden zich een paar mooie terra-cottavormen, waaronder twee « Pere's »⁽²⁴⁾, een met klederdracht tijdperk Hendrik IV, en de andere uit het directoire-tijdperk. Het museum bezit mooie houten vormen; o.a. een ruiters, met klederdracht tijdperk Lodewijk XIII (1610-1630) en twee koetsen, één tijdperk Lodewijk XIV en één tijdperk Lodewijk XVI⁽²⁵⁾. Om

(20) In Nederland.

(21) Uitgezonderd de St.-Nikolaasfiguur, die steeds meer op de voorgrond kwam. Van zeshonderd vormen welke ik reeds bewonderde waren er niet meer dan vijftien met een godsdienstig onderwerp (Gent en omstreken).

(22) De « Camera Obscura » van Hildebrand.

(23) J. H. Kruizinga « Ontmoetingen met Verzamelaars » Neerbosch, blz. 106.

Op blz. 22 vermeldt de heer Kruizinga nog kleine gebakvormen, in aardewerk, uit de verzameling van de heer P. Weers te Voorburg.

(24) « pere », Gentse benaming van Koekvent of Koekeman.

(25) A. Vanaise in de « Moniteur de la Pâtisserie » 61^e jg. (1949), no 10.

de smaak en de hoedanigheid van het spekulaasgebak te verbeteren gebruikte men daarbij boter, de honing werd door suiker vervangen. Deze verandering van deegsamstelling liet echter niet meer toe vormen te gebruiken met fijne vertakkingen zoals: scheepsmasten, boomtakken, de zweepen van voerlui, hertgeweien en meer dergelijke dingen, zonder gevaar te lopen dat deze zouden afbreken van de koek. Daardoor vervielen de mooie en verfijnde modellen en moest men zich nu beperken tot de grove vormen, waarvan velen slechts een minimum van versiering hadden. Hierdoor verloor deze volkssnijkunst haar waarde, terwijl de hedendaagse vormen nog enkel als folkloristische gebruiksvoorwerpen worden beschouwd.

II. — GEBAKVORMEN UIT DE VERZAMELING

Fr. VAN BOST, GENT.

*Fig. 1. — Mytologisch tafereel.
Empire stijl. — Witte pijpenaarde. — Diameter 16,50 cm.*

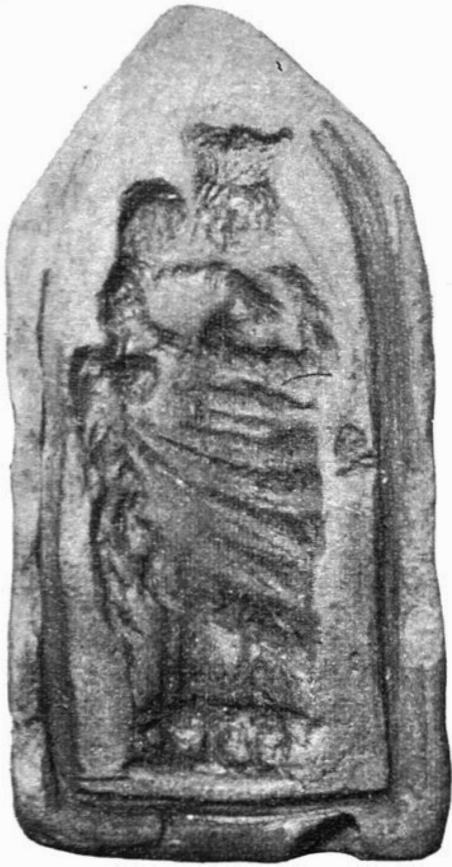

Fig. 2. — O.-L.-Vrouw met Kindje Jezus.
Gòtische stijl — Vermoedelijk 15^e eeuw
Terra-cotta h. 8 - br. 4 cm.

Fig. 3. — Ruiter.

Fig. 4. — Adelaar.

Fig. 3. en 4. — Ruiter en Adelaar.
Vermoedelijk begin 18e eeuw.
Vergleisd aardewerk h. 13,5 cm, br. 11,2 cm.

Fig. 5. — Soldaat met trommel. 18e eeuw. Terra-cotta 8,5 × 7,5 cm.

Fig. 6. — O.-L.-Vrouw met Kindje Jezus.
Barokstijl - houten vorm
h. 19 cm - br. 7,2 à 5,8 cm.

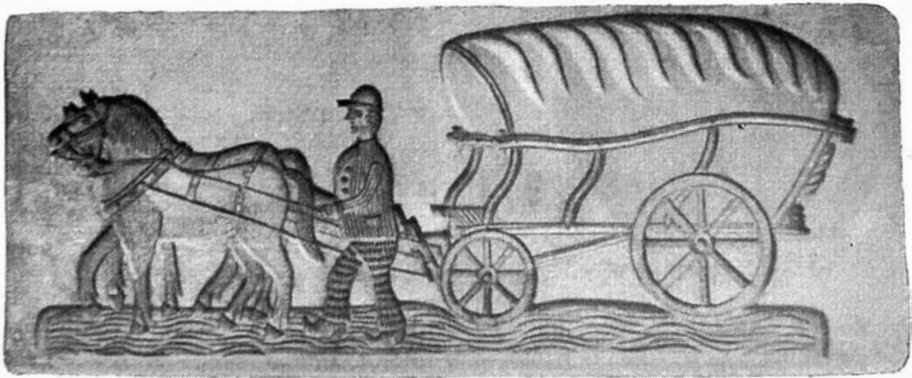

Fig. 7. — Huijkar. — 19e eeuw. - Houten vorm. 94 × 39,5 cm.

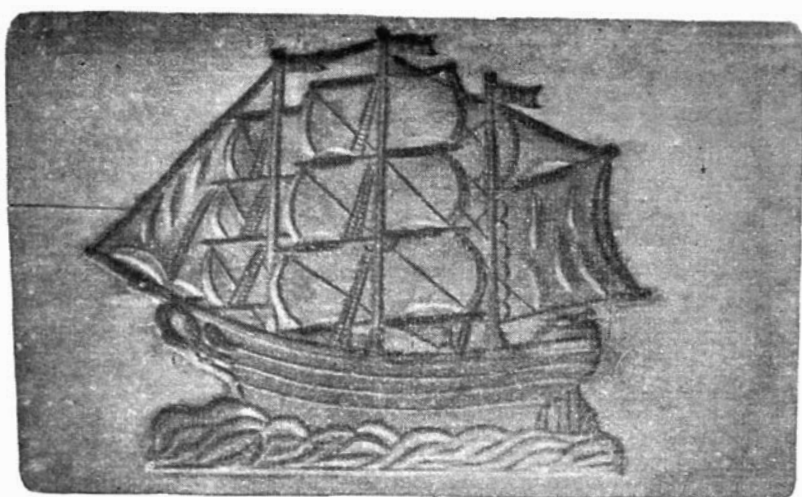

Fig. 8. — Dricmaster. — 19^e eeuw. Houten vorm. 63 × 38 cm.

Fig. 9

Fig. 10

Fig. 9. — S. MARIA. 19^e eeuw. Houten vorm voor oranjeboek. Diameter 19 cm.

Fig. 10. Huishoudelijk tafereel. Diameter 27,50 cm. Houten vorm voor fabricage van Dinantse boek. 19^e eeuw.

Fig. 11

Fig. 12

Fig. 13

Fig. 14

*Fig. 11 en 12. — Zichten van de stad Dinant. Diameter 30 cm (fig. 11);
h. 30 cm, br. 27 cm (fig. 12).*

Fig. 13. — Vrouw Fortuna met hoorn van overvloed. h. 29 cm, br. 27 cm.

Fig. 14. — Bacchus op ton omgeven door druiven. h. 23 cm, br. 26 cm.

Fig. 11-14. — Houten vormen voor fabricage van Dinantse koek, uit de 19^e eeuw.

III. — BEWAARDE GEBAKVORMEN IN DE MUSEA.

Ter aanvulling van de geschiedenis van de gebakvormen, geven we een overzicht van de bewaarde gebakvormen in de Europese musea.

De terra-cotta en stenen vormen

Wenen : Museum für angewandte Kunst.

De zes terra-cottavormen, uit de 16e eeuw die daar ook nog berusten stellen voor :

- 1 — De dood verrast een naakte vrouw, in een landschap met bomen. Links en rechts boven staat een burcht. Naast de dood bemerkt men een open graf. Opschriften : de vrouw : « Din gruselich Gestalt macht mich grawe und alt. », de dood : Du sist arm oder rich so wirestu mir glich. »
Terra-cottavorm omgeven van een touwrand. Doorsnede 9,9 cm.
- 2 — Twee vrouwen in bad, waarbij een fluitspelende nar staat, terwijl boven de voorhang, achter het bad, een gelaat opduikt dat het ganse toneel bespiedt. Doorsnede 9,8 cm.
- 3 — Vrouw Minne wordt omringd door vijf in extase dansende personen⁽²⁶⁾ welke begeleid worden door een doedelzakspeler die zich, links boven, achter enkele kantelen nevens een toren bevindt. Op de achtergrond, rechts, een drietal toeschouwers. Doorsnede 7,5 cm.
- 4 — Een jongeling en een naakte vrouw, met een hondje, staan links en rechts van een liefdesbron, waarin zich enkele naakte kinderen bevinden. Vóór de bron zit nog een kind in het gras.
Opschriften : jongeling : « Du selic frawe war wollentir » ;
Het hondje houdt een band in de muil waarop « anno » staat.
Doorsnede 9,8 cm.

(26) Zo zegt Hanna Kronberger-Frentzen in haar boek. Wanneer men echter een kopergravure bekijkt van de Duitse meester Israël van Meckenem, einde der 15^e eeuw ziet men een duidelijke overeenkomst met deze koekvorm.

De gravure stelt een vrouw voor omringd van Morrisdansen. De Morris- of Moressendans was een rituele dans van het voorjaar, waarin men door stampen en springen de groei-kracht wilde bevorderen en door het zwaaien met witte doeken de boze geesten verjoeg.

« De Volksdans herleeft », E. Van der Ven-Ten Bonsel, Middelburg 1933-34.

5 — Het oordeel van Salomon. De koning zit op een troon onder een baldakijn, vóór hem ligt een naakt kind tussen twee vrouwen. Aan beide zijden van de koning staan twee hovelingen waarvan één reeds het zwaard half uit de schede getrokken heeft. Dit alles in een touwrand. Doorsnede 12,1 cm.

6 — De kruisiging. De Golgothaberg met de drie kruisen tegen een achtergrond van sterren. Links Maria met Johannes omringd door drie landsknechten waarvan één de zijde van Jezus doorboort, met zijn lans, rechts een hogepriester met vier landsknechten.

Doorsnede 12,1 cm.

Ook een vierkantige steen, besneden met dertien ronde schilden, berust er. In het midden ziet men een groot huwelijkswapen met randschrift : « Veit-Uncker-M-a-rg-reta-Ernstingerin ».

De hoogte van deze vorm bedraagt 25,5 cm bij 24,5 cm breedte. Hij is dubbelzijdig en vermeldt op de rugzijde het jaartal 1537.

Mainz : Altertumsmuseum.

Daar berusten er drie terra-cottavormen uit de 15^e eeuw :

1 — De hemelvaart van de H. Magdalena. Het is maar een fragment van de vorm, die 11,8 cm doorsnede had. Men ziet daarop nog de heilige boven een weide, met bloemen en bomen, omgeven van engelen. Inschrift : « Magda.... ».

2 — Een kluizenaar met een jonkvrouw. Tussen beiden zit een hondje. Opschriften : jonkvrouw « Untruwe hait mir so we gedan daz ich; » (ich sterbe kann?); hondje : « Min hudeli vort bel nicht ich daz .ut nur nicht » (ich sehen das gut nur das nicht?); kluizenaar : « Jonfrauwe reyn truwe findet (Lieb)e aley. » De kluizenaar houdt in de rechterhand een rozenkrans en in de linkerhand een staf. Gans de voorstelling bevindt zich in een bloemenlandschap. Doorsnede 8,5 cm.

3 — Een naakte vrouw met een handorgel zit op een heuveltje, de heupen enkel bedekt met een sluier. Opschrift : « Horet eben zu ».

Rechthoekige vorm met 6,6 cm hoogte bij 5,4 cm breedte.

Frankfort a.M. : Historisches Museum.

Buiten de reeds beschreven zeskantige steen⁽²⁷⁾ berusten er in dit museum nog twee andere stenen vormen en een terra-cottavorm.

- 1 — In een weidelandschap ziet men een kluizenaar en een jonkvrouw die een drinkbeker in de hand houdt, tussen hen een fontein waar men op het voetstuk het jaartal 1523 kan lezen. Aan de voeten der maagd ligt een tafeltje met het meestermerk van Hartmann Kistener (muntmeester van Frankfort). Opschriften : kluizenaar : « Nach dir hab ich Begier » ; jonkvrouw : « Bruder halt dir disen Drunk dafür » . Langs een dikke rand ligt een parelcirkel. Stenen vorm met 9 cm doorsnede.
- 2 — Deze vorm stelt een groot zeskantig bad voor, met er boven een scherm rustend op vier kunstig bewerkte zuilen. In het water bevinden zich vier naakte vrouwen die naar vier grijsaards grijpen, die zich rond het bad bevinden. Het jaartal 15 - 30, tussen twee sterren, wordt in twee gesplitst door de kroon van het scherm. De overgebleven ruimte, rond de voorstelling, wordt gevuld door kronkelende banderollen waarop men de volgende tekst kan lezen :
« Vater kum intz Bad/ Hie zum heissen Bad/ Hat mich das Bad vertirbt/ Ich han den Stein daran erirbt/ Darum muss ich also gan/ O Got hilf unz davon. »
Boven rechts, tussen de banderollen, een tafeltje met het meestermerk van Hartmann Kistener (Frankfort). Stenen vorm met 18,5 cm doorsnede.
- 3 — Deze vorm geeft een voorstelling van de H. Familie in Egypte. Een engel helpt hen bij de arbeid. Maria spint en Jozef kliëft hout, terwijl een engeltje met Jezus speelt, die in zijn bedje zit aan de voeten der H. Maagd. Achter Maria een stal met dieren, terwijl op een achtergrond van sterren, tussen twee heuvels, waarop een burcht staat, men God de Vader bemerkt. Terra-cottavorm uit de 15^e eeuw met 14 cm doorsnede.

Berlijn : Berliner Staatlich. Kunstgewerbemuseum.

Daar bevinden zich zeven vormen in terra-cotta uit de 15^e eeuw.

- 1 — Kristus gekniëld op de Olijfberg. In de rechterhoek liggen drie discipelen te slapen. Achter Jezus kruipt een soldaat over de afsluiting van de hof, terwijl in de rechterhoek (boven),

(27) cf. blz. 5 van deze bijdrage.

achter de afsluiting, Judas staat die Hem aan twee andere soldaten aanwijst. Op de achterzijde van deze vorm staat een meestermerk. Hoogte 7,8 cm, breedte 8,1 cm.

- 2 — De H. Sibbe. Ronde vorm omringd door een touwrand, die de H. Sibbe voorstelt (veertien personen). Bij ieder van hen staat hun naam vermeld : Joachim, Anna, Jezus Kristus enz. De voorgrond is een grastapijt, terwijl boven hun hoofden, tussen twee sterren, twee engelen zweven. De doorsnede bedraagt 10,4 cm. Op de achterzijde staat een meestermerk.
- 3 — De bespotting van Kristus. Jezus zit tussen twee knechten die, met twee gekruiste stokken, Hem de doornenkroon op het hoofd drukken, terwijl achter Hem een derde op het punt staat Hem een slag te geven. Een vierde zit vóór Kristus geknield en bespot Hem. De achtergrond is bezaaid met sterren. De hoogte bedraagt 7,8 cm bij 8,1 cm breedte.
- 4 — De vierde vorm stelt een liefdespaar voor, waarvan het meisje op een hart hamert, dat op een aambeeld ligt, dat tussen hen beide staat. De achtergrond wordt bedekt door een banderol met het volgend opschrift : jongeling : « Ach der jammerliche Smercze den ihr myr dut in myne Herzn »; jonkvrouw : « Ungetruwe hercze dut man soliche smerce. ». De hoogte is 5,9 cm bij 5,8 cm breedte.
- 5 — Op de vijfde vorm ziet men vijf personen, ze staan aan een gedekte tafel terwijl ze eten. Onder de tafel zit een nar of dwerg. Terra-cottavorm met 7,7 cm doorsnede.
- 6 — Op het zesde bemerkt men een brandstapel waaruit een feniks opstijgt. Onder de brandstapel ziet men een landschap met een fruitboom, aan wiens vruchten zich een beer te goed doet, terwijl een haas toekijkt. Hoogte 7,4 cm, br. 4,5 cm.
- 7 — Op de laatste ziet men in een veld van klimopbladeren een nest. Op de rand ervan zit een pelikaan die zich, met zijn snavel, de borst opent en met zijn bloed de drie jongeren spijst die zich in het nest bevinden. Vanuit de rechterbovenhoek tot aan het nest slingert zich een banderol met de spreuk « Cruor cord(is) nos red(emit) ». « Zijn hartebloed heeft ons gered ». Hoogte 4,2 cm, breedte 7 cm.

Nürnberg : Germanisches Nationalmuseum.

In dit museum bevinden zich slechts drie terra-cottavormen.

- 1 — De eerste is een vorm uit de 16^e eeuw met een doorsnede van 10,6 cm. Het is een burcht. St.-Hubertus zit geknield voor een, op de achterpoten opgericht, hert tussen wiens gewei zich een kruisbeeld bevindt. Twee honden bespringen het, terwijl een derde zich tot de heilige wendt. Achter de heilige buigt zich het paard. Gans de vorm is omringd met een touwrand.
- 2 — en 3 — De tweede en derde zijn vormen, van 15 cm hoogte bij 6,5 cm breedte, uit de 17^e eeuw.
De ene stelt Karolus V voor, met een scepter, en de andere Julius Caesar. De eerste staat naar rechts en de tweede naar links gewend, beiden met een hand steunend op een schild en in volle wapenrusting. Ieder van hen staat, in een monumentale poort, boven een kardoes waarin, in spiegelschrift, hun naam prijkt.

Zürich : Schweizerisches Landesmuseum.

Hier bevindt zich een zeer mooie terra-cottavorm uit de 15^e eeuw, met 14,6 cm doorsnede.

In een rand gevormd door een doorlopende boomstam, waarop men de knoppen ziet ontspruiten, bevindt zich een landschap met op de achtergrond enkele middeleeuwse burchten, waarboven vogels vliegen.

Rechts staat een fontein voor welker voetstuk, in nadenkende houding, Paris in volle wapenrusting op een hellebaard ligt. Op de voet der fontein zijn naam. Aan zijn zijde staat Mercurius die een gouden appel in de hand houdt. Achter deze staan Venus, Juno en Pallas op het oordeel van Paris te wachten.

Alle drie zijn naakt, de hals getooid met parels. Venus en Pallas bedekken zich de heupen met een sluier terwijl Juno, de middenste, omgewend staat. Venus draagt een veertiende eeuwse hoofdbedeksel, terwijl Pallas haar haren getooid heeft met een diadeem. Boven de hoofden der vier rechtstaande personen prijkt hun naam : Mercurius, Venus, Pallas en Juno, terwijl bij ieder van hen een spreukband staat. De tekst van deze vorm is volledig in spiegelschrift.

Wiesbaden :

In het « Städtisches Museum » berust een vorm in terra-cotta uit de 15^e eeuw, van 12,4 cm doorsnede. Deze stelt Maria voor, met Jezus op de schoot, gezeten voor de stal waarin men de os en de ezel bemerkt. Naast haar St. Jozef. Voor Maria knielt een der koningen met ontbloot hoofd en biedt een geschenk aan. Op de voorgrond ligt zijn kroon. De twee andere koningen staan recht en dragen hun geschenken. Op de achtergrond ziet men een engel die aan de herders de geboorte verkondigt.

Wenen :

In de vroegere verzameling Figdor van Wenen berustte er een stenen vorm van 10,5 cm hoogte bij 14,5 cm breedte. In een tuin ziet men een schommel, waarop een jonge vrouw zit. Links brengt een oude man de schommel in beweging, terwijl rechts van haar een jonge man staat die zijn rechterhand op een knie der vrouw legt. In de linkerbenenhoek bevindt zich het wapenschild van de familie Oettenbach, uit Zürich, waarop een haan staat naar links gericht. De spreukbanden vermelden : ouderling : « Liebes Weib, an dieser Arbeit habt kein Verdries »; vrouw : « Ja wenn ich mir Genügen liess. »

jongeling : « Lieber alter glaubet mir, ich wolt sie besser schuckeln dan ir ».

D e h o u t e n v o r m e n

St. Gallen : Historisches Museum.

Buiten de reeds genoemde vormen⁽²⁸⁾ nl. deze met het dubbelwapen der familiën Wegelin-Zollikofer van Altenklingen, datum 1515 en deze met de medaljons, bevinden zich daar nog twee mooie vormen van omstreeks 1700. De ene stelt een spinnende vrouw voor, in zeventiende eeuwse klederdracht, gezeten in een loge zetel. Hoogte 11,4 cm bij 6 cm breedte.

De andere vorm stelt een statige ruiter voor, in zeventiende eeuwse klederdracht, op een steigerend paard, de voorpoten rusten op een kardoes, waarin het huismerk van de snijder staat. Onder het kardoes een band met het jaartal « 16 - 89 » in spiegelschrift. De ruiter houdt een degen in de hand terwijl onder het paard een getulbande Turk met schild en kromzwaard neergeveld ligt. Hoogte 31,5 cm bij 25 cm breedte.

(28) cf. onze bijdrage blz. 7.

Wenen : Museum für angewandte Kunst.

De dubbele vorm van de familie «Pirkheimer» met het jaartal 1533⁽²⁹⁾.

Karlsruhe : Badisches Landesmuseum.

Hier berust een houten vorm van ongeveer 10 cm hoogte bij ongeveer 15 cm breedte, voorstellende een galakoets bespannen met twee paarden. In de koets zit een verliefd paartje hand in hand. Bovenaan staat het jaartal 1668 met de letters W.S.F. terwijl men op een boomstomp, die voor de paarden staat, de initialen T.M. bemerkt. Hoogte ongeveer 10 cm, breedte ongeveer 15 cm.

Nürnberg : Germanisches National Museum.

Een prachtige vorm met de Rijksadelaar, omgeven door veertien wapenschilden waarvan één het stadswapen van Regensburg en het andere het geslachtwapen van de heren van de Raad voorstellen, berust hier. Het jaartal 1650 is in spiegelschrift en het snijdersmerk staat onderaan.

Een bijna ronde vorm met een straal van ± 20 cm. Een mooie vorm van de 17e eeuw met de initialen M.K., de bruiloft van Kana voorstellend, welke omringd is door zestien ovale schilden, waarin zich muziekspelende kinderen bevinden. Doorsnede 43 cm.

Ook een vorm uit de 16e à 17e eeuw met het wapenschild der Holzschuber, d.i. een in vieren gedeeld schild met in het midden een kruis. Daarboven bevindt zich een rijk versierde helm. Dit alles is omgeven met een bladerrand. Doorsnede 19,2 cm.

München : Bayerisches National Museum.

ABC.-koekvorm. Men ziet er de afbeelding op van een schrijftafeltje zoals de scholieren het in die tijd gebruikten. Namelijk een rechthoek met aan een der smalle zijden een ruitvormig oor waarin zich een rond gat bevindt. Dit diende om het tafeltje te kunnen ophangen. Benevens al de lettertekens ziet men ook, rechts daarvan aan de kant van het oor, een gedraaide pijler met een uitstekende voet. Op deze voet, tegen de pijler geleund, zit de meester gekleed in toga, die in mooie plooiën valt. De roede houdt hij in de rechterhand, terwijl zich vóór hem een leerling bevindt. Deze vorm stamt uit het jaar 1540. Hoogte 12 cm, breedte 18 cm.

(29) cf. onze bijdrage blz. 8.

De tinnen vormen

Nürnberg : Germanisches National Museum.

Hier berusten drie tinnen vormen : Maria in de « Hortus conclusus », een vorm met 11,2 cm doorsnede, stammende uit de eerste helft van de zestiende eeuw en twee uit de zeventiende eeuw.

- 1 — Van de eerste vorm vindt men de beschrijving in het voorgaande artikel⁽³⁰⁾.
- 2 — Op de tweede vorm ziet men een vrouw, in zeventiende eeuwse klederdracht met een hoge staande halskraag, gezeten tussen twee vazen met bloemen. Haar rechterhand rust in de schoot op een ruiker, terwijl ze kijkt naar haar opgeheven linkerhand waarin ze enkele bloemen houdt. Dit is de symbolische voorstelling van « de reuk », een der vijf zintuigen. De voorstelling wordt omgeven door acht korenaren waarvan de uiteinden van ieder paar aan elkaar verbonden zijn door vier ringen. Waar de toppen elkaar ontmoeten bemerkt men enkele vruchten. Doorsnede 12,5 cm.
- 3 — Een gekroonde zeemeermin. Het onderlichaam splitst zich in twee staarten welke links en rechts, tot op de hoogte van het hoofd, naar omhoog gaan en die ze elk met één hand vasthoudt. Rondom haar een dubbele kring van pyramidevormige hoeken, omringd door acht korenaren. Doorsnede 13,4 cm.

Parijs : « Clunymuseum »

Wat Frankrijk betreft, buiten de hogergenoemde vermelding dat in de Franse musea stenen en houten gebakvormen bewaard worden, zonder nochtans plaats of museum te vermelden⁽³¹⁾, heb ik tot hertoe enkel gevonden dat de oudste gedateerde vorm, in Frankrijk berust in het Clunymuseum te Parijs. Het is een plank met grote, ronde en andere matrijzen besneden. Ze dateert van 1573. In dezelfde verzameling bevindt zich nog een exemplaar gedateerd 1604 Het is een onderwerp met klederdracht tijdperk Hendrik IV. Bovendien berusten er nog twee vormen met de jaartallen 1687 en 1693. Ze stellen allebei een ruiter voor. Verder zijn er nog twee houten vormen vermoedelijk uit de eerste helft der XVIIIe eeuw, beide personen voorstellende met klederdracht Regentschap⁽³²⁾.

Fr VAN BOST

(30) cf. onze bijdrage blz. 9.

(31) Le Magasin Pittoresque, 44^e jg., 1876.

(32) Moniteur de la Pâtisserie, 61^e jg. no 10.

Zanten

SLEIDINGE. Grepen uit het Sleinse volksleven.

Mannekesvrijdag, Wijvekeszaterdag.

Op de zondag vóór de Vasten begint Volpenswegekermis (1); zij duurt tot en met Vastenavond (dinsdag vóór Assewoensdag). Vrijdag en zaterdag daarvóór was het Mannekesvrijdag en Wijvekeszaterdag.

Op Mannekesvrijdag werd vader door ons op zolder gesloten. We letten gespannen het ogenblik af, waarop hij, niets vermoedend, de zolder opging, om gauw achter hem de trap op te sluipen, de deur dicht te slaan en de grendel er voor te doen (« Amets dat hij er nie' op en ging, en da' men hem nie' koste' vangen ! »).

Dan vroegen wij hem :

— Vadere, wa' gô'e geven ?

— Toe, toe, zei vader dan, 'k zal elder elk 'ne cens geven, om op de kermis om 'ne spek te gaan.

Dan werd, onder luid gejuich van al zijn kinderen, de deur voor hem open-gedaan, en mocht hij weer naar beneden :

— Vadere, nô hemmen ô g'ad, hé !

Op Wijvekeszaterdag werd moeder in de kelder gestopt.

— Moedere, wa' godde geven ?

— Toe, toe, toe, kinders, doet de deure open.

— Nee, nee, moedere, eerst beloven !

— Hawel, as ge de deur opendoet, zal ik elder elk e schelleken vlôn geven !

Dan mocht ze weer boven.

Maar moeder liet zich niet zo gemakkelijk vangen. In de overdaad van haar werk echter, vergat zij gauw de bedreiging die boven haar hoofd hing. Zij wist ook wel dat zij op een eind in de val zou geraken en zou moeten trakteren. Daarom zette zij altijd een speciaal kommeke daarvoor op zij, van de vlaaien die zij voor de kermis gekookt had.

Een aardige kaaite (2).

« Ge zoudt uw hemde moeten uitdoen aan de Brugse Poorte ».

Toen wij nog kleine kinderen waren, ging vader iedere vrijdag met de « korte-wagen » naar Gent, om er zijn boter en eiers aan de man te brengen.

Te drie uur van de morgen was hij al de baan op, om te vijf uur de eerste aan de Brugse poort te zijn. Tegen elf uur was hij alweer thuis en trok hij welgezind naar zijn land om te werken.

Wat wij over de stad en de Gentse markten uit zijn mond vernamen — wij stonden natuurlijk allemaal rondom hem, toen hij, thuis gekomen, zijn belevenissen aan moeder vertelde —, wekte niet weinig onze verbeelding op. Het feit dat vader weleens een koek of een spek voor ons meebracht, als de markt bijzonder gunstig was geweest, hielp daar nog aan mee. Wat zouden wij hem gaarne eens naar Gent vergezeld hebben ! Maar als wij het waagden dit te vragen,

(1) Sleidingse zegspersoon : M. M., huishoudster, Gent, 69 jaar, geboren te Sleidinge-Volpenswege, waar zij tot haar veertigste jaar verbleef.

(2) Kaaite = een raar gezegde.

klonk moeders antwoord steeds onveranderlijk hetzelfde: « Gij meegaan naar Gent? Wa' peis-de wel! Daar zij-de nog veel te klein voor! *Ge zoudt uw hemde moeten uitdoen aan de Brugse poort!* »

Wat deze laatste woorden — « een aardige kaaitte » alleszins! — betekenden, heb ik nooit geweten, maar zij moesten natuurlijk dienen om ons « schô » te maken.

Waren zij maar een eigen gezegde van moeder, of waren zij, wat waarschijnlijker is, een meer algemeen gebruikte spreuk? Wie kan, in dit geval, de oorsprong en de zin van deze « kaaitte » verklaren?

SLEIDINGE. Een geheime remedie tegen de « krawagie ».

Op Daasdonk (3) woonde een oud wijveken — hoe dat 't heette weet ik nu niet meer —, en dat wijveken kende een krachtige remedie tegen de « krawagie ». Mijn moeder kende haar. En op zekere dag zei ze tegen mijn moeder: — Minake, zei ze, 'k word ekik oud, en gij zijt een braaf en wijs mens; 'k zal u dat leren, hoe ge die zalve moet maken om de « krawagie » te genezen. Daar is niemand die dat weet, maar aan u zal ik het zeggen.

Ge moet een nieuwe eerden teste nemen (« azoe mee één oor en een teutjen aan »), en dan pakt ge sulferblumme, van de beste (« azoe 'nen tipzak gelek veur toebak »), en ge roert die sulferblumme daarin mee fijn-olie, goed roeren, dat 't gelijk 'ne pap wordt, 'nen dikken pap. Dan doet g'er een grepe zout bij, en dan veel pepere, dat 't gelijk gespikkeld is van de pepere, en altijd schoon roeren. Daarna een grauw papier op binden, grauw zonne, en een planken op leggen, en nog een papier boven dat planken, en dan een put maken, een « sputte » diep, dat 't er goed kan instaan. Dan eerde over doen. Een dag en een nacht moet het daar dan inblijven, dat ge zegt: 's morgens insteken, en 's anderdaags uitpakken. Dát vooral niet vergeten, want als ze niet in d'eerde gezeten heeft, taakt ze niet.

Meer dan eens heb ik daarna mijn moeder die zelf zien maken. Daardoor weet ik het nog zo goed. Zij heeft er « deffrente » (differente) mensen mee genezen.

Wat ze dan [degenen die met de « krawagie » geplaagd zaten] met die zelf moesten doen? Ze moesten zich daarmee strijken op vijf plaatsen: tussen de vingers, aan de pols, onder de oksels, in de vouw van de benen en in de liessen, elke morgen en elken avond. En ze moesten hun slechtste kleeren aandoen, want dat riekt die sulfer, en alles gaat ervan kapot. Maar dikwijls moesten ze 't niet doen: op acht dagen waren ze er haast van genezen!

En vraagt ge mij, wat die « krawagie » eigenlijk is, wel, dat is 'nen brand, 'nen brand over geheel 't lichaam! Dat ziet dan geheel en gans rood, allemaal één « purre »! En « jiekén »! Om niet uit te houden! De mensen zijn daar ziék van. En 't is nog wree(d) « betrapelijk » op den hoop toe! Ge kunt dat opdoen alleen al van naar 't huizeken te gaan, als ge achter iemand komt die 't heeft, en dat 't huizeken nog warm is, precies gelijk, ge weet nog wel, die soldatenbrand achter den eersten oorlog.

G. De Keersmaeker.

(3) Een wijk te Sleidinge.

Tentoonstellingen

De steden AALST, GENT en TEMSE vertegenwoordigd op de Tentoonstelling « Verzamelingen van de Openbare Onderstand » te Brussel.

Het Gemeentekrediet van België heeft een organisme opgericht « Pro Civitate » d.i. « voor een betere kennis van de gewestelijke en plaatselijke instellingen ».

De eerste verwezenlijking van dit organisme betrof de expositie « Verzamelingen van de Openbare Onderstand » te Brussel, in het Paleis voor Schone Kunsten, in de loop van november en december 1961.

Schilderijen, beeldhouwwerken, wandtapijten, meubels, allerlei voorwerpen toonden een onvermoede rijkdom van dit patrimonium en belichtten de talrijke aspecten van het leven der liefdadigheidsinstellingen.

Deze tentoonstelling bracht, naast gekende folkloristische schatten, voorwerpen waarvan volkskundigen het bestaan niet vermoedden. Pro Civitate verspreidde bij deze gelegenheid een uiterst waardevolle catalogoog. Aan de hand daarvan stippen we dokumenten en voorwerpen aan die uit onze provincie stammen.

3. **Abtstaf van Robert de Molesme.** Volgens de overlevering zou de staf hebben toebehoord aan Robert de Molesme, stichter in 1098 en eerste abt van de Benediktijnerabdij van Citeaux. (Gent, klooster van de Bijloke).

96. **Archiefkoffer** uit de XVIe e. IJzeren koffer, tussen de twee hangsloten aan aan de voorzijde een valse sleutelplaat. (Temse, St.-Elisabethgasthuis).

98. **Twee Inzamelingsbussen.** Cilindervormige houten bussen met ijzerbeslag; een draagt de ingekraste inscripties « 1571 » en « OMVLX ». (Gent, C.O.O.).

147. **Buffet**, XVIIe e.? Inscriptie op de kroonlijst: « VBI + THESAURUS + IBI + ECTOR ». Op de zijschotten een hart en een kruis in ajour. (Gent, Klooster van de Bijloke).

161. **Pendentiefkruisje.** XVIIe e.? Genaamd « het kruisje van Maria Stuart ». (Gent, Klooster van de Bijloke).

166. **Tien tinnen borden en schotels.** In de rand van de borden een schild met « bl » (Bijloke); daarboven de curva van een abtstaf en de datum « 1605 ». Onderaan meerdere merktekens, verschillen van bord tot bord. (Gent, Klooster van de Bijloke).

182. **Dame Marie Goethals.** Werk van anoniem miniaturist, XVIIe e. Links en rechts 16 kwartierschilden van het echtpaar Charles Goethals-Vandernoot, ouders der geportreterde. (Aalst, St.-Elisabethgasthuis).

184. **Aanwezigheidsbord der Gouverneurs der Gentse Armenkamer.** Ingelijst bord, bovenaan in reliëf « De Maagd van Gent », met de gekroonde Gentse leeuw. Het diep van het bord is beplakt met gedrukte naamlijsten onder de eveneens op papier gedrukte titel: « D'EDELE HEEREN GOUVERNEURS Van de Arme Kamer der Stadt Gendt vernieuwt bij mijn Edel Heeren den Hoogh=balliu en Schepenen vanden Keure den 19 Mey 1694 ». Het overige drukwerk bevat de tot in 1790 bijgehouden lijst der Gouverneurs. Links in de houten lijst zitten naast de namen lederen riempjes ter aanduiding der aan- of afwezigheid. (Gent, C.O.O.).

237. **Ijklepel.** XVIIIe e. Koper. De hospitaalzusters te Aalst hieven « Ijklepelrecht » op granen en andere stoffen. (Aalst, St.-Elisabethgasthuis).

242. Bedelaarsplaatje. Einde XVIIIe e. Koperblik. Cirkelvormig plaatje met gegraveerde inscriptie « MEDAILLE DE MENDIANT – GAND M 134 ». Ingedrukte stempel met o.a. frygische muts en beginletters R(épublique) F(rançaise). (Gent, C.O.O.).

243 A/ en B/ Broodkaartje. XVIIIe e. Kartonnen bewijskaartje, door de armen voor te leggen bij de toegewezen ondersteuning, hier onder vorm van brood. Droogstempel met de beginletters G(ent) A(rmen) C(amer), en met het omschrift : « CAESARE INSTITUENTE ANNO 1531 BEATI MISERICORDES ». Dit wijst op de oprichting van de Gentse Arnenkamer ten tijde van Karel V. Handschrift : « Pieter Stockman beestemerckt. te haelen vier brooden op den 12 December 18 dito, 21 dito ».

Reliëfstempel. Koperen gegraveerde stempel, o.a. geslagen op het kartonnen broodkaartje. (Gent, C.O.O.).

244. Lof-Gesang. « Lof-Gesang op de ... feest van ... moeder Agnes Poutrain ... overste der EE. Religieusen Hospitaeliers ... Binnen de Keyzerlyke Stad Aelst den 15. van Julius 1754 ». Gelegenheidsgedicht met chronogram en Liedeken : versierde rand met rocaille, bloemen, toneeltjes en banderollen. Gedrukt te Dendermonde door Jacobus jr. Ducaju. (Aalst, St.-Elisabethgasthuis).

245a. Graduale Cisterciense. 1778. « in quo continentur omnia quae in choro, pro Missarum celebratione; de cantari debent; cum Humnis, Antiphonis, & Psalmis ad Tertiam, & Nonam. MDCCCL XXVIIIJ. ». Gesjabloneerde tekst, muziekpartituur, ornamentale versieringen. Getekend : « Imprimé par S(œur) Beatrix Cardon ... ».

245b. XVIIIe XIXe e. Vijfbenige koperen trekpen en enkele sjablonen, gebruikt o.a. bij het vervaardigen van 245a.

248. De Zeven Werken van Barmhartigheid. Uitbeelding van de 7 lichamelijke werken van barmhartigheid. Talrijke personages op het dorpsplein; op de achtergrond de kerk van Temse. Tekst : « Hospitaal door de directeurs van den armen ten jaere 1819 gesticht binnen Temsche, ten dien tijde de heeren A. van Strijdoenck borgemeester en president van Landeghem, J.J. Keppens, de coninck, van hanewijck en deshayes pasch. directeurs ende J. Reynaerts distributeur ». Getekend : « F. Sibens Antwerp fecit Tamisa 1820 ».

253. Twee Bierkannetjes. Tin. Merkteken : « J.B. DUVIV(IER) » en tweemaal de gekroonde « X ». (Gent, Klooster van de Bijloke).

256. Tinnen inktstel. XIXe e. Geen merktekens. (Gent, C.O.O.).

260. Samovar. XIXe e. Buikige, koperen samovar met twee oren. (Gent, Klooster van de Bijloke).

275. Koffiemolen. XIXe e. Houten kist en gedeeltelijk koperen, gedeeltelijk gietijzeren mechaniek. Vertikaal geplaatst handwiel. (Gent, C.O.O.).

285. Stichting van het Bijlokehospitaal te Gent. Rijsel 1212. Ferrand, graaf van Vlaanderen en Henegouwen, en zijn vrouw Johanna, bekrachtigen giften aan de broeders en zusters van het O.-L.-Vrouwshospitaal en stellen deze goederen onder de hoede der Gentse schepenen. Origineel, verzegeld met de zegels van de graaf en de gravin. (Gent, Arch. van het Bijlokehospitaal, A14). R.L.

Musea

EEKLO. Oprichting van een nieuw museum.

De plaatselijke Kulturele Kommissie, opgericht op 29 oktober 1961, vatte het plan op in de stad van de « gebakkenen of ovenstokers » jaarlijks een feest in te richten, als het « Breugelfeest » te Wingene, de « Bierfeesten » te Wieze, het « Europafeest » te Tielt, enz. Dit feest zou op ruime leest in Beneluxverband geschoeid worden. Uitwisseling met zusterorganisaties in het buitenland zal beslist heel wat interesse wekken.

Het programma voor het eerste Benelux-Weekend bevat o.a. op zondag 13 mei 1962 te 10 h 30 de opening van het nieuw museum.

Het Meetjesland zamelt en verspreidt sinds 1949 merkwaardige en waardevolle « APPELTJES » in en door het jaarboek van het « Heemkundig Genootschap van het Meetjesland ».

Bij deze uitgave krijgt het Meetjesland zijn museum onder de technische leiding van de heer Oscar Lippens uit Lembeke.

De retorikaleerlingen van het Sint-Vincentiuskollege hebben in het begin van december 1961 reeds een voorsmaak gebracht van het museum, onder het motto « Heemkunde en Geschiedenis van het Meetjesland ». Zij exposeerden allerlei documenten en voorwerpen in betrekking met geschiedenis, landelijke woningen, ambachten, gebruiksvoorwerpen, volksdevotie, uitvinders, enz. Ze leverden zeer verdienstelijk werk, door niet alleen de materiële zaken te schikken, maar door tevens de achtergrond en het verband aan te geven.

Het is onbegonnen werk een lijst op te stellen of een samenvatting te verstrekken van hun tentoonstelling. We bemerkten er zeer talrijke oude postkaarten, de wapenschilden van alle gemeenten uit het gewest, oude verkoopakten met een zegel van Filips II, gegevens over Ant. Sanderus die vrij lang te Sleidinge en Oost-Eeklo verbleef, registers van de burgerlijke stand, brieven van soldaten uit Napoleon's tijd, verzamelingen van weekbladen, Polydoor Lippens, uitvinder van de elektrische bel, vele Delftse tegels, zeldzaam aarde- en tinwerk, enz., enz.

Degenen die belang stellen in de volkskunde, vinden voortaan herhaaldelijk een pleisterplaats in Eeklo !

R.L.

NINOVE. — Stedelijk Museum « De Koepoort ».

De Koepoort, het enige overblijfsel van de vroegere stadsomheining (1), die voor de toeristen en vreemdelingen een waarachtig attractiepunt vormt, onderging in de loop van de laatste jaren herhaaldelijk verbouwingen.

Thans heeft het schepenkollege dit historische gebouw ter beschikking gesteld van de Stedelijke Kulturele Kommissie die er tentoonstellingen zal inrichten en het gebouw bestemt voor de oprichting van een stedelijk museum. Laten we hopen, dat de organisatoren vlug vele voorwerpen, schilderijen, prenten, boeken in betrekking met de geschiedenis en folklore van Ninove kunnen bundelen en tentoonstellen !

R.L.

(1) Vangassen, Dr. H. : Geschiedenis van Ninove.
Tweede Deel. Uitg. De Toren, Ninove. blz. 83.

Die Maghet van Ghend

Die Maghet van Ghend, door Guido Hendrix, in Oostvlaamsche Zanten, 36° jg. (1961) nr. 6, blz. 229-233.

Het blijkt dat ondergetekende, schrijver van het artikeltje over de **Maghet van Ghend**, kleurenblind was toen hij het door medelid Gust. Rouquart aan Prof. em. Dr. P. de Keyser op 29 oktober 1961 aangeboden huldeblijk onder ogen kreeg. Immers, in zijn beschrijving ervan beweerde hij dat op de eerste bladzijde onder de leuze **Hou ende Trou** het schild van de provincie Oost-Vlaanderen gepenseeld was, zijnde een gouden leeuw op veld van sabel. In werkelijkheid schilderde de heer Rouquart het schild van Gent, namelijk een zilveren leeuw, genageld en getongd van keel, « ghehalsbant ende ghecroent guldijn », zoals het uit het gedicht van Boudijn vander Luere aangehaalde vers luidt.

Ondergetekende staat erop zich om deze verwarring van twee duidelijk te onderscheiden schilden bij de heer Rouquart welgemeend te verontschuldigen.

Guido HENDRIX

Bestuur van de Bond

Wijzigingen in de Raad van Beheer.

De heer F. Van Es heeft zijn ontslag ingediend als voorzitter van de Bond der Oostvlaamse Folkloristen. Hij werd door de Raad van Beheer tot ere-voorzitter benoemd.

De heer licentiaat Renaat van der Linden werd tot voorzitter gekozen.

In het volgend nummer van ons tijdschrift verschijnt een bijdrage om de rijke verdiensten van de heer F. Van Es waardevol te belichten.

Red.

Personalia

Provinciale Prijsvraag voor Folklore 1960. Licentiaat Roland Willemijns bekroond.

De Provinciale Prijs voor Folklore 1960 werd toegewezen aan de heer licentiaat Roland Willemijns voor zijn studie over « De Sint-Hermescultus en de Fiertel-omwegang te Ronse ». De laureaat studeerde aan de Rijksuniversiteit te Gent en behaalde in 1960 de graad van licentiaat in germaanse filologie. Zijn studie kwam tot stand onder de leiding van Prof. Dr. P. De Keyser.

We feliciteren van harte de heer licentiaat Willemijns voor zijn bekroonde studie en betrekken bij deze gelukwensen zijn promotor Prof. Dr. P. De Keyser, ere-voorzitter van de Bond der Oostvlaamse Folkloristen.

Red.

In Memoriam

Mevr. W^e A. van der Linden-van Nieuwenhove (1891-1962).

Bij het ter perse gaan van ons tijdschrift vernemen wij het overlijden van Mevr. W^e van der Linden-van Nieuwenhove, moeder van de voorzitter van de Bond der Oostvlaamse Folkloristen, licentiaat R. van der Linden.

De bestuursleden en leden van de Bond betuigen aan de familie van der Linden hun innige deelneming. Red.

Biblioteek

AANWINSTEN.

Devotieblaadjes. — Vanwege ons medelid en verdienstelijk medewerker aan ons tijdschrift, Pr. Janssens, C. ss. R. ontvingen we als schenking een 15-tal devotieblaadjes en -prentjes met betrekking tot volgende heiligen-vereringen: H. Donatus (Eyckevliet, Brussel, Waver), St. Antonius (te Braxgaten), St. Foillanus (te Neerlinten), St. Jan, St. Rochus, H. Jozef, H. Machutus (Zwyndrecht).

Liederenboekjes.

De heer Bruggeman uit Kortrijk schonk twee oude liederenboekjes in handschrift. De liederenteksten dateren van de 19^e eeuw.

Vorgebod. Plunderingen. Gent 1740.

De heer Bruggeman overhandigde eveneens aan de biblioteek een gedrukt vorgebod, gericht tegen de plunderingen van levensmiddelen. Het dokument is gedateerd 25 mei 1740. Wij bieden de schenkers onze oprechte dank en sluiten met de vraag: wie volgt hun voorbeeld na? Red.

HET MUSEUM VOOR FOLKLORE TE GENT.

Het Museum voor Folklore werd gesticht door de Bond der Oostvlaamse Folkloristen op 16 juli 1927 in de lokalen van het voormalig Museum voor Oudheden, Lange Steenstraat, 14, gewezen kerk van de Geschoeide Carmelieten (Onze-Lieve-Vrouwebroeders), wier klooster afgeschaft werd in 1797.

Het Museum voor Folklore werd overgenomen door de Stad Gent, bij besluit van de gemeenteraad d.d. 27 september 1931 en werd geplaatst onder het toezicht van een Kommissie bestaande uit vertegenwoordigers van het Stadsbestuur en van de Bond.

Deze Kommissie bestaat uit: Prof. Dr De Keyser, voorzitter. R. Van Kenhove, ondervoorzitter. M. Broeckhove, sekretaris. Drs L. Hoste, penningmeester. De heren F. Van Es, Mr. G. Verhelst, schepen der stad, Pr. Luyckx, G. Van Severen, Dr H. Nowé, M. Daem, J. Pieters, R. Depoorter, M. Van Wesemael, Lic. R. van der Linden, Lic. Hugo Arens, G. Hebbelijncx, leden. Konservator van het Museum: J. Boes, archivaris van de Stad.

Doel van het Museum: Verzamelen, inventariseren en uitstellen van alle stoffelijke getuigen van het Oostvlaamse Volksleven van vroeger en nu.

De voorwerpen, dokumenten en inlichtingen betreffende het volksleven hebben betrekking op de woning, het meubilair, de huishoudelijke inrichting, de voeding, de volkskleding, de vervoermiddelen, de verlichting, het straat- en marktlevens, de volkstypen, de familietradities en -gebruiken van aan de geboorte tot aan het graf, de ambachten met de traditionele werktuigen en het alaan, de volksfeesten en -spelen en andere ontspanningen, het volksgehoof, het sociale leven, de volkskennis en volksgeneeskunde, de volksletterkunde en de volkskunst.

De Kommissie zoekt zoveel mogelijk voorwerpen en dokumenten betreffende het volksleven van de ondergang en de vernieling te redden door ze veilig op te bergen, te klasseren, te onderhouden, te inventariseren en voor het publiek aantrekkelijk uit te stellen. Ze houdt zich dan ook ten eerste aanbevolen voor afstand of schenking, zelfs in bruikleen, van voorwerpen en dokumenten. Ze koopt ook voorwerpen aan en laat die zelfs afhalen aan huis. Beleefd verzoek te schrijven aan het adres van de Konservator: J. Boes, Abrahamstraat, 11, Gent, Telefoon n^r 25.32.53, of aan de sekretaris der Kommissie: M. Broeckhove, Oscar De Gruyterstraat, 36, Gent.

DE BOND DER OOSTVLAAMSE FOLKLORISTEN.

De Bond ondersteunt het Museum voor Folklore.

Hij geeft sedert 1926 een tweemaandelijks tijdschrift uit: **Oostvlaamsche Zanten**, en sedert 1957 de **Mededelingen van de Dienst voor Folkloristische Opzoekingen**. Hij geeft ook afzonderlijke **Bijdragen** uit.

Samen met de Museumkommissie richt hij kosteloze openbare voordrachten, tentoonstellingen en folkloristische prijskampen in, alsook de tweejaarlijkse wedstrijden van het Alfons De Cock-fonds.

Samen met de Kommissie voor Kulturele Aangelegenheden van het Provinciaal Bestuur richt hij insgelijks « Enkwesten » over folkloristische verschijnselen van de provincie Oost-Vlaanderen in.

De bibliotheek en het archief van de Bond en van het Museum voor Folklore zijn gevestigd in afzonderlijke lokalen van het Stadsarchief, Abrahamstraat, 13.

Lid worden van de Bond is : daadwerkelijk medewerken aan de verrijking van het Museum voor Folklore; door het in het lidmaatschap begrepen abonnementsgeld op de hoogte blijven van de studie van de folklore in 't algemeen en van het Oostvlaamse volksleven in 't bijzonder; de eigen kennis en de zaak van de volksoopvoeding dienen; een daad van ware vaderlandsliefde en van Vlaamse solidariteit stellen.

Voordrachten, tentoonstellingen en museum zijn op vertoon van de lidkaart gratis toegankelijk voor de leden. Men storte 100 fr. op postrekening n° 96946.

Bestuur van de Bond : Ere-voorzitter : Prof. Dr P. De Keyser, Ere-voorzitter : F. Van Es. Voorzitter : Lic. R. van der Linden. Ondervoorzitters : J. Pieters en Pr. Luyckx. Sekretaris : M. Broeckhove. Penningmeester : R. Depoorter. Archivaris-bibliotekaris : M. Van Wesemael.

Leden : Dr Nowé, J. Boes, Drs L. Hoste, M. Daem, R. Van Kenhove, Lic. H. Arens, G. Hebbelijncx.

Redaktie van Oostvlaamsche Zanten : Hoofdredakteur : J. Boes, Abrahamstraat, 13, Gent. Redaktieleden : M. Daem en R. van der Linden.

Museum voor Folklore : Konservator : J. Boes. Adjunkt : aspirant of navorser.

Aankoopkommissie : Prof. Dr P. De Keyser, R. Van Kenhove, M. Van Wesemael, J. Boes, Drs L. Hoste.

Dienst voor Folkloristische Opzoekingen (Foto-, fono- en cinematografische dokumentatie) : Prof. Dr P. De Keyser, F. Van Es, M. Van Wesemael, J. Boes, J. Pieters, M. Daem, Lic. R. Van der Linden en M. Broeckhove, sekretaris.